

มาตรวจแก้ต้นฉบับวรรณกรรมแปลกันเถิด (๗)

วัลยา วิวัฒน์ศร

(พิมพ์ครั้งแรก มติชนสุดสัปดาห์ (บทความพิเศษ โดยวัลยา วิวัฒน์ศร) ฉบับประจำวันที่ ๗-๑๔ เมษายน พ.ศ.๒๕๔๘ ปีที่ ๒๕ ฉบับที่ ๑๒๘๖

การแปลข้อความกำกับคำพูด (tag) เป็นประเด็นหนึ่งที่ คุณกุลวิ พิโรจน์รัตน์ ผู้เข้ารับการอบรม “บรรณาธิการต้นฉบับวรรณกรรมแปล” ครั้งที่ ๕ กล่าวถึงในรายงาน เรื่อง “ข้อควรคำนึงในการตรวจแก้บทสนทนาในวรรณกรรมแปล”

ตัวอย่างข้อความกำกับคำพูด เช่น “..., he said reprochfully.”

คุณกุลวิเขียนไว้ในรายงานว่า

ข้อความดังกล่าวนี้สำคัญยิ่งสำหรับวรรณกรรมเป็นสารที่นักแปลต้องสื่อไปถึงผู้อ่านให้ได้ หากผู้แปลละเลยที่จะแปลข้อความกำกับคำพูดนี้ ผู้อ่านก็ไม่อาจทราบว่าผู้พูดต้องการประชดประชัน ล้อเล่นหรือหมายความว่าตามนั้นจริงๆ ทั้งยังระบุถึงระดับของความจริงจังของผู้พูด อารมณ์ความรู้สึกของผู้พูดกระทำทางขณะพูด ตลอดจนบอกไปการกระทำในอนาคตได้ด้วย การรักษายกขยายนี้ไว้ อาจช่วยให้โครงเรื่องที่นำเบื้อมีรสชาติและสนุกได้ แต่หากผู้แปลขาดคลังคำสำหรับบรรยายลักษณะอาการน้ำเสียงในบทสนทนาและต้องใช้คำขยายซ้ำๆ ซากๆ ก็ทำลายคุณค่าวรรณกรรมอย่างน่าเสียดาย

สำหรับตัวอย่างข้อความกำกับคำพูดข้างต้นนี้ มักแปลกันว่า “เขาพูดอย่างตำหนิ”

อันที่จริงภาษาไทยมีคำแสดงกริยาอาการละเอียดในตัวอย่างข้างต้น คำกริยา ‘ตำหนิ’ ได้รับความครบอยู่ในตัวแล้ว จึงแปลว่า “เขาตำหนิ” ได้ทันที

จะเห็นว่าคำวิเศษณ์ในภาษาต้นฉบับหายไป เพราะใช้คำกริยาในภาษาไทยแทนได้

ขอคัดตัวอย่างการหาคำทดแทนคำว่า ‘อย่าง’ และ ‘พูด’ จากรายงานของคุณกุลวิ ดังนี้

- พูดอย่างขอร้อง - วิงวอน
- พูดอย่างน้อยใจ - ตัดพ้อ
- พูดอย่างหาเรื่อง - แหวะ
- พูดอย่างโกรธ - เกรี้ยวกราด
- พูดลอยๆ - เปรย
- พูดอยู่ในคอ - พิมพ์
- พูดสะอึกสะอื้น - กระอักกระอัก

ฯลฯ

คำแทนเหล่านี้ช่วยหลีกเลี่ยงไม่ให้แปลว่า ‘พูดอย่าง...’ เต็มไปหมดจนน่าเบื่อ

ประเด็นการแปลข้อความกำกับคำพูดของคุณกุลวิทำให้ผู้เขียนนึกย้อนทบทวนงานแปลที่ตนเองเคยแปลเคยอ่าน เคยตรวจแก้ และเห็นว่าเป็นเรื่องน่าสนใจอย่างยิ่งสำหรับผู้แปล จึงนำมาเขียนขยายความในบทความนี้

การแปลที่จะกล่าวถึงมีทั้งการแปลวลีที่มีลักษณะเป็นส่วนขยายคำกริยา และคำวิเศษณ์กำกับคำพูดดังกล่าวแล้วข้างต้น

ก่อนอื่น เพื่อให้ผู้อ่านที่สนใจเรื่องการแปลมี คลังคำ เพียงพอที่จะขอยืมหนังสือ คลังคำ ของ ดร.นววรรณ พันธุเมธา อีกครั้ง (และคงมีอีกต่อไปหลายๆ ครั้ง)

หนังสือเล่มนี้ ยิ่งใช้ก็ยิ่งรู้สึกขอบคุณผู้จัดทำ รู้สึกว่าเป็นหนังสือพิเศษเล่มหนึ่ง เป็นคู่มือนักแปลจริงๆ

ใน คลังคำ หมวดที่ ๑ ว่าด้วย ‘มนุษย์’ หัวข้อ ‘ส่วนประกอบจากหัวถึงเท้า’ แบ่งเป็นข้อย่อยๆ มี หน้า ลักษณะหน้า รูปหน้า ผิวหน้า ความแดงของหน้า หน้าแสดงนิสัย หน้าแสดงความรู้สึก

ข้อย่อยแต่ละข้อให้คำศัพท์ที่เกี่ยวข้อง ที่แสดงลักษณะต่างๆ ตามหัวข้อ

ขอคัดรายละเอียดข้อย่อยสุดท้าย หน้าแสดงความรู้สึก ดังนี้

ก ๓๐ หน้าแสดงความรู้สึก

หน้าตาแจ่มใส, ชื่นบาน, เบิกบาน, เปล่งปลั่ง, ผ่องแผ้ว, ผ่องใส, สดชื่น, อิ่มเอิบ หน้าตาที่แสดงความสุข หน้าระรื่น หน้าที่แสดงความจริง

หน้าตาเศร้าหมอง, หดหู่, หม่นหมอง, หมองคล้ำ, หมองไหม้, เหี่ยวแห้ง หน้าตาที่แสดงความเป็นสุข

หน้าเหี่ยว หน้าที่แสดงว่าเหนื่อยหรือมีความทุกข์

หน้าเศร้า หน้าที่แสดงความเศร้า

หน้าละห้อย หน้าที่แสดงความเศร้าชวนให้สงสาร

หน้าจ้อย, เปลี่ยนสี, เผือด, ม่อ, สลด, เสีย หน้าที่แสดงความเสียใจ

หน้าขึง, กว้าง, งอ, เง่า, ตูม, ตูม, ตึง, บุด, บั้ง, บุดบั้ง, มุ่ย; บอกบุญไม่รับ (สำ) หน้าที่แสดงความโกรธ

หน้าตาขมึงทึง, หน้าตาอมึงทึง หน้าตาที่แสดงความโกรธพร้อมจะทำร้าย

หน้าตาเทียมเกรียม หน้าตาที่แสดงว่าพร้อมจะทำร้าย

หน้าชื่น หน้าที่แสดงความชื่นบานหรือชื่นใจ

หน้าบาน หน้าที่แสดงความยินดี

หน้าหุบ หน้าที่แสดงว่าหมดความยินดี

หน้ากะเหรี่ยกะราด, เก้อ, เจียมเจียม, เจื่อน, ขา, ม่าน หน้าที่แสดงความอาย

หน้าถอดสี (สำ) หน้าซัดแสดงความกลัว

หน้าตื่น หน้าที่แสดงความตกใจ

หน้าขึงขัง หน้าที่แสดงว่าเอาจริง

หน้าเปื่อเหลอ, เทรอหรา, เหลอ หน้าที่แสดงว่าง

หน้าตาบูดเบี้ยว, เหยก หน้าที่แสดงความเจ็บปวด

หน้าบ้ หน้าที่แสดงความเจ็บปวด ไม่ชอบใจ หรือไม่เห็นด้วย

หน้าตาย หน้าที่ไม่แสดงความรู้สึก

หน้าทะล้น หน้าที่ย่อมอย่างจะลื้อเลียน

จะเห็นได้ว่า คำเหล่านี้เป็นคลังคำสำหรับผู้แปลจริงๆ เลือกใช้ให้เหมาะแก่สถานการณ์ในด้นบท เช่น ถ้าตัวละครยิ้มอย่างลื้อเลียน เราก็แปลได้ว่า เขาหน้าทะล้น-เขาทำหน้าทะล้น ถ้าตัวละครแสดงสีหน้าว่าเอาจริง เราก็แปลได้ว่า หน้าตาเขาขึงขัง/สีหน้าเขาขึงขัง ถ้าตัวละครโกรธพร้อมจะทำร้าย ก็แปลได้ว่า หน้าตาขมึงทึง/หน้าตาอมึงทึง/หน้าตาเทียมเกรียม เป็นต้น

ตัวอย่างที่จะคัดจาก คลังคำ ต่อไปนี้ ใช้ขยายการพูดเพื่อให้พอใจและเพื่อให้เอ็นดู

ประจ้อประแจ้ พูดเอาอกเอาใจหรือประจบประแจง เช่น ขยหนุเข้ามาประจ้อประแจ้คิดปกติ

ฉอฉะ พุดหรือแสดงกิริยาให้เขาเอ็นดู [ใช้แก่เด็กหรือผู้หญิง] เช่น ลูกสาวกำลังฉอฉะ
ออชชะ พุดหรือแสดงกิริยาให้เขาเอ็นดูเพื่อหวังประโยชน์ เช่น ออชชะแม่ให้ซื้อตุ๊กตา
ถ้อออย พุดหรือแสดงกิริยาให้เอ็นดูสงสาร [มักใช้ว่า] เช่น แค่ถูกหยิก ก็ถ้อออยร้องไห้
ฉ้ออ้อน พุดหรือแสดงกิริยาให้คนรักใคร่เอ็นดูและทำตามที่ตนประสงค์ [ใช้แก่ผู้หญิง] เช่น ฉ้ออ้อนสามี
ว่าอยากได้รถใหม่

คำที่เกี่ยวกับการพุดยังปรากฏตั้งแต่หน้า ๓๑๖ ถึง หน้า ๓๔๓ ใน คลังคำ ครอบคลุมการพุดทุกรูปแบบทุก
ลักษณะ เชิญไปอ่านเพื่อสร้างคลังคำให้แก่ตนเอง

ต่อไปเป็นแบบฝึกหัดตรวจแก้การแปลวลีที่เป็นส่วนขยายคำกริยา และคำวิเศษณ์กำกับคำพุด

๑. เขายิ้มอย่างเศร้าๆ
๒. เขากระโดดโลดเต้นอย่างดีใจ
๓. “คุณไปว่าเขาทำไม” เขาพุดอย่างประหลาดใจ
๔. หล่อนร้องไห้อย่างคนบ้า
๕. เขามองดูหล่อนอย่างตั้งอกตั้งใจ
๖. “เธอต้องการอะไรหรือ พ่อหนุ่ม” หล่อนถามด้วยความสนใจ
๗. “ร่างของแม่! แม่เธอตายแล้วหรือ” หล่อนถามด้วยความกังวล
๘. “นี่พุดออกมาได้อย่างไร” หล่อนกล่าวด้วยความขุ่นเคือง
๙. หล่อนร้องตะโกนด้วยความโมโห
๑๐. “น้องรัก น้องรักของพี่!” หล่อนร้องอย่างเจ็บช้ำ
๑๑. หล่อนตอบด้วยความซื่อ
๑๒. หล่อนพุดอย่างโกรธแค้น
๑๓. แล้วทั้งสองก็เดินไปอย่างเงียบๆ
๑๔. หล่อนตอบอย่างไม่ใส่ใจ สายตาจับอยู่ที่เตียงของมารดา
๑๕. เขาก้าวพรวดถึงตัวพี่สาวและจ้องมองเธออย่างกังวล
๑๖. เขามองดูหล่อนอย่างเศร้าสร้อยและรักใคร่

เชิญท่านอ่านตรวจแก้ทั้ง ๑๖ ข้อก่อน แล้วค่อยอ่านคำเฉลย

๑. เขายิ้มเศร้าๆ
๒. เขาลิงโลด
๓. คุณไปว่าเขาทำไม” เขาประหลาดใจ
๔. หล่อนคลุ้มคลั่งร้องไห้
๕. เขาตั้งอกตั้งใจมองดูหล่อน/เขาพิศดูหล่อน/เขาพินิจดูหล่อน
๖. “เธอต้องการอะไรหรือ พ่อหนุ่ม” หล่อนใคร่รู้
๗. “ร่างของแม่! แม่เธอตายแล้วหรือ” หล่อนกังวล
๘. “นี่พุดออกมาได้อย่างไร” หล่อนขุ่นเคือง/หล่อนเสียดขุ่น
๙. หล่อนกริ้วกราด
๑๐. “น้องรัก น้องรักของพี่!” น้ำเสียงหล่อนเจ็บช้ำ
๑๑. หล่อนตอบซื่อๆ
๑๒. หล่อนโกรธแค้น/หล่อนเสียดเจียว

๑๓. แล้วทั้งสองก็เดินไปเงียบๆ

ข้อ ๑๔, ๑๕ และ ๑๖ แก้มได้ ข้อ ๑๔ *อย่างไม่ใส่ใจ* อาจแก้เป็น *อย่างขอไปที่* แต่ก็ยังมีคำว่า ‘อย่าง’ ข้อ ๑๕ *อย่างกังวล* อาจแก้เป็น *ด้วยความกังวล* แต่ก็เป็นรูปประโยคลักษณะเดียวกับ *อย่างกังวล*

เมื่อแก้มได้ จึงย้อนกลับไปดูต้นฉบับภาษาเดิมปรากฏว่าไม่ได้ใช้คำวิเศษณ์ (adverb) แต่ใช้ prepositional phrase คือ with distraction, with in quietude และ with sadness and affection ตามลำดับ

อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนมิได้หมายความว่า เมื่อต้นฉบับใช้ prepositional phrase แล้ว ผู้แปลจะต้องแปลโดยมี ‘อย่าง’ หรือ ‘ด้วยความ’ เสมอไป

แบบฝึกหัดข้อ ๑๓ นั้น ต้นฉบับใช้ว่า in silence ก็ตรวจแก้โดยตัด ‘อย่าง’ ออกได้

ฉบับต่อไป จะพูดถึงรายงานของผู้เข้ารับการอบรม ว่าด้วยข้อสังเกตการแปล never...before